

Марія Замелюк,
кандидат педагогічних наук,
викладач дошкільних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Актуальність розробки проблеми формування розвивального середовища в освітньому просторі професійної підготовки майбутнього вихователя зумовлена вимогами сучасної освіти до якості підготовки дипломованих фахівців. Від сучасного вищого навчального закладу вимагається впровадження нових підходів до навчання, державних освітніх стандартів, що забезпечують розвиток комунікативних, творчих і професійних компетенцій, потреб у самоосвіті на основі потенційної багатоваріантності змісту й організації освітнього процесу.

Крізь призму окресленого вважаємо за необхідність передусім внести деякі уточнення щодо трактування понять «простір», «освітній простір», «освітнє середовище».

Для того щоб зрозуміти, що таке освітній простір і в чому полягає його особливість важливо вивчити інформацію, подану в багатьох наукових джерелах. Кожне джерело розкриває це поняття по-своєму, але співставлення отриманих даних дає змогу відповісти на всі питання, які вас цікавлять і зрозуміти основну суть.

У переважній більшості джерел освітній простір пояснюється як певний педагогічний феномен, що передбачає тісний контакт людини із оточуючим її освітнім середовищем. У результаті такої взаємодії відбувається осмислення і пізнання всіх елементів-носіїв культури. Таким чином, даний простір можна назвати структурованою системою педагогічних факторів й умов їх освоєння окремою особистістю в процесі її розвитку та становлення. Але існують й інші тлумачення цього поняття, одним з яких є твердження, що це – система соціальних зв'язків в освітній галузі, яка базується на взаємодії суспільства і соціальних інститутів освітньої спрямованості.

Важливо пам'ятати і про основні характеристики освітнього простору. Йому притаманні часові характеристики, що опираються на модуси минулого, теперішнього та майбутнього. Географічне розташування також впливає на нього – важливу роль відіграє територія розташування та місце розгортання освітнього простору. Інноваційний розвиток освітніх закладів передбачає обов'язкове проектування освітнього простору, який характеризується обсягом освітніх послуг, а також потужністю та інтенсивністю освітньої інформації. Слід зазначити, що освітній простір має нерозривний зв'язок з іншими соціально-просторовими феноменами і завдяки йому відбувається реалізація

найбільш актуальних проблем і запитів сучасної цивілізації. І в першу чергу це, безумовно, розвиток інтелектуально-творчої особистості. Взаємодіє освітній простір також із сферами політики та економіки, екології та релігії, а також культурною та етнічною сферами.

В умовах постіндустріального суспільства, визначальними ознаками якого є мобільність, відкритість, здатність до постійного переструктурування і оновлення, очевидним стає перехід світової спільноти на новий рівень самоорганізації. Пов'язані із цим трансформації суспільної свідомості актуалізують просторову проблематику у найрізноманітніших предметних галузях – філософії, педагогіці, культурології, соціології, психології тощо. Звідси й посилення інтересу до категорії «освітній простір», в якій інтегровано два різні плани реальності: з одного боку, освіта і все, що асоціюється із нею в аспекті самореалізації особистості, а з іншого, буття і пов'язані із ним предметно-просторові аспекти пізнання світу [1].

На думку П. Девіса, « уявлення простору як відсутність предметів робить для багатьох незрозумілим, чому вчені створюють різні теорії про нього. Адже якщо простір - ніщо, то і говорити про нього нічого!» [5].

Вперше трактування простору відображені у роботах І. Канта і Г. Лейбніца, які обґрунтували концепцію простору. У філософії освіти подібний підхід обґрунтований І. Шалаєвим, А. Веряєвим.

Автори підкреслюють множинність локальних освітніх підпросторів (бібліотека, культурні установи, інтелектуальні клуби за інтересами, громадські організації, студентське самоврядування та ін.) [3].

Визначення освітнього простору дає Н. Рібаков, маючи на увазі «розміщення» людини в світі, яке дозволяє судити про різні параметри освіти. У цьому сенсі освіта – це, по-перше, входження людини у світ, по-друге, «внесення» себе в культурологічний пласт буття і, по-третє, - це осягнення сенсу життя. Така програма цілком реальна, якщо вона носить відкритий характер, зміст цільовизначення і спрямована на формування індивідуального способу буття у світі, коли є не тільки відчуття свободи вибору, а й усвідомлення значущості свого шляху розвитку людиною [4].

Щодо визначення поняття «освітній простір» зазначимо, що аналіз педагогічної літератури свідчить про його багатовимірність і різноплановість. Більшість дослідників означеної проблеми (Н. Бастун, С. Бондирьова, О. Веряєв, С. Гершунський, В. Гинецінський, Б. Ельконін, Б. Серіков, В. Слободчиков, І. Фрумін та ін.) під поняттям «освітній простір» розуміють певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами в галузі освіти: як певна частина соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність; як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюються окремо, – світовий освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону, школи, шкільного класу тощо [7]. Найповнішим та сучасним, що концентрує в собі сутнісні ознаки цього

феномена є, на нашу думку, визначення освітнього простору як «педагогічної реальності, яка заявляє про себе співіснуванням Людини і Світу через освіту, містить, являє собою баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища».

Аналіз наукових джерел (Н. Бастун, С. Бондирьова, О. Веряєв, С. Гершунський, В. Гинецінський, Б. Ельконін, Б. Серіков, В. Слободчиков, І. Фрумін та ін.), що стосуються проблеми освітнього простору, дозволяє дійти певних висновків:

- освітній простір відображає систему соціальних зв'язків та відношень у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства;

- освітній простір – структурована система педагогічних факторів, що забезпечують зустріч, взаємодію, осмислення та пізнання (освоєння) особистістю у процесі її розвитку та становлення спеціально організованого педагогічного середовища;

- освітній простір – місце перетинання діяльності всіх учасників освітнього процесу, де забезпечується використання та активізація їх творчого потенціалу;

- освітній простір має часові характеристики суспільного розвитку, що існує в модусах: минулого (колективний досвід, створена система знань, умінь та навичок, що втілена у матеріально-суспільні елементи, зразки та традиції діяльності та ін.), теперішнього (колективна праця як активне використання досвіду та процес творчості нових форм, зразків, результатів діяльності) та майбутнього (суспільно необхідні реальні можливості, плани, проекти, ідеали усіма можливими засобами їхнього досягнення та здійснення);

- освітній простір завжди має певні особливості залежно від його географії (території розташування, місця розгортання);

- освітній простір характеризується обсягом освітніх послуг, потужністю, інтенсивністю освітньої інформації, освітньою інфраструктурою (якісний і кількісний склад її елементів, їх розташування в просторі та взаємодія) та функціонує на принципах взаємодії різних освітніх систем, породжених певною культурою;

- проектування освітнього простору є організаційною основою інноваційного розвитку закладу освіти [8].

Ми розглядаємо поняття освітнього простору педагогічного коледжу за аналогією з єдиним освітнім, культурно-освітнім, інформаційним, соціальним простором не як геометричну площу, обсяг, який має певну форму, а як суб'єктивну форму сприйняття, сукупність відносин.

Освітній простір вищого навчального закладу – це системний об'єкт педагогічного проектування, що передбачає виокремлення та вивчення його структурних елементів, зв'язків, системоутворюючих факторів. Так,

Н. Рибка, наголошує, що поняття освітній простір відбиває переважно внутрішні (педагогічні, психологічні, дидактичні та ін.) зміни в системі освіти.

Н. Масюкова зазначає, що освітній простір складається з освітніх процесів – навчання, виховання, соціалізації, підготовки та ін. Оскільки освітній простір виражається взаємодією людини з оточуючими її елементами-носіями культури через знаковість освітнього середовища, компонентами моделювання освітнього простору можуть виступати компоненти освітнього середовища.

Так, характеризуючи освітній простір навчального закладу, Г. Щевелева виокремлює такі основні його компоненти, як середовища: навчальне середовище, інформаційне середовище, соціальне середовище, внутрішнє середовище тощо. Також можна визначити запропоновані В. Ясвіним компоненти освітнього середовища: соціальний, просторово-предметний, психодидактичний.

Н. Колесникова виокремлює фізичні, соціокультурні, психологічні, комунікативні, віртуальні, парадигмальні характеристики освітнього простору. У педагогічній літературі також виокремлюють такі складові простору, як рівні (методологічний, методичний та ін.), сегменти (виховний простір, інформаційний простір, індивідуальні простори учасників навчально-виховного процесу та ін.), поля (етичне та ін.) та інші конструкти й вузлові структури. Кожна з представлених структур може обиратися за основу залежно від того, наскільки вони зможуть дати чітке, ґрунтовне розгортання авторського бачення моделі інноваційного освітнього простору педагогічного коледжу[9].

Звідси впливає проблема осмислення меж і змісту поняття «освітнього простору педагогічного коледжу». Визначається «місце» його в соціумі де здійснюються взаємодія різних систем (державних, громадських і змішаних) розвитку індивіда та його соціалізації. Змістовно освітній простір включає в себе не тільки соціальні інститути, соціальні зв'язки, а й весь континуум життєвих світів учасників освітнього процесу. Ядром освітнього простору виступають освітні цінності, які включають як цінності учасників освітнього процесу, так і цінності-норми, зумовлені рівнем розвитку суспільства. Під впливом освітніх цінностей здійснюється діяльність системи освіти, формуються норми поведінки, відбувається інституалізація освітнього простору в межах певного освітнього інституту [6].

Важливими напрямками освітнього простору є: людиноцентризм (студентоцентризм), урахування психолого-педагогічних умов та засобів інтелектуально-творчого розвитку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у сучасному соціумі, розробка та впровадження інноваційних форм та методів виховання загальнолюдських цінностей студентів, нових, більш сучасних та ефективних технологій навчання і виховання дітей; удосконалення нових форм і методів контролю та

оцінювання навчальних досягнень; стандартизація вимог до педагогічного оцінювання якості освіти, методик моніторингових досліджень [2].

Отже, можна говорити про інтелектуально-творчу особистість майбутнього вихователя в освітньому просторі педагогічного коледжу, формування якого залежить від:

- розуміння освіти як ключового процесу у формуванні особистості, що можливо за умови здійснення свідомої багатопрофільної діяльності в процесі освіти;

- становлення компетентностей в освітньому процесі йде в руслі проектування, розвитку критичного мислення, рефлексії;

- впровадження індивідуальних інтелектуально-творчих, освітніх маршрутів.

Освітній простір педагогічного коледжу – це також простір заохочення до самоосвіти, який є однією з домінант навчального процесу, організованого на сучасних засадах психології та педагогіки. Необхідний життєвий досвід не можна набути поза самоосвітою, яка доповнює та розширює зміст освіти та є одним із головних шляхів реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, що впливає на формування розвиваючої інтелектуально-творчої особистості [10].

З цієї точки зору освітній простір педагогічного коледжу розглядається нами як органічна частина зовнішнього середовища і суб'єкт ринкових відносин. Структурні складові цього освітнього простору можна представити у вигляді трьох векторів-координат:

- суб'єкти розвитку, до яких відносяться студенти, педагоги, фахівці, представники сфери освіти і діячі культури;

- система безперервної освіти, складовими якої є загальна освіта, допрофільна і профільна підготовка (факультативи, майстер-класи, курси за вибором, творчі об'єднання, інтелектуальні клуби та ін.);

- багатопланові види діяльності (навчально-пізнавальна, навчально-професійна, творча, науково-дослідницька діяльність), які виконують особистісно-розвиваючу функцію розвитку інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Об'єднання в один простір цих трьох факторів дозволяє розглядати освітній простір педагогічного коледжу як відкритий і розвиваючий.

Відкритість освітнього простору, на нашу думку, передбачає:

- орієнтацію освітнього простору на результат – розвиток особистості як результат діяльності педагогічного коледжу;

- відкритість навчальних програм до потреб розвитку регіонів, забезпечення освітньої підтримки розвитку регіону;

- створення умов для самовизначення інтелектуально-творчої особистості в освітньому середовищі педагогічного коледжу, що забезпечує йому саморозвиток [1].

Необхідно звернути увагу на те, що освітній простір педагогічного коледжу є цілеспрямованою, інтелектуально-творчою діяльністю на шляху створення якісної, відкритої системи розвитку особистості.

Отже, освітній простір має сприяти більш активному виявленню потенціалу вищого навчального закладу в підготовці випускників – інтелектуально-творчих майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Освітній простір педагогічного коледжу є ціннісно-смісловим контекстом становлення інтелектуально-творчої особистості майбутнього педагога:

–по-перше, визначає зміст індивідуального освітнього маршруту студента;

–по-друге, сприяє його самоорганізації;

–по-третє, актуалізує вибір студентом стратегій професійного саморозвитку;

–по-четверте, розробляє стратегію творчості, стимулює побудову перспективи професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні / Є. Бачинська // Педагогіка і психологія. – № 1 (54). – 2007. – С. 79–88.

2. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа / О. Коберник // Шлях освіти. – 2000. – №1. – С.7-9.

3. Коберник О. С. Розробка творчих проектів на уроках технічної праці / О. С. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №2. – С. 41-45.

4. Курицина В. Н. Метод проектів: вчора, сьогодні, завтра / В. Н. Курицина // Образовательная технология как система, объединяющая теорию, практику и искусство. – Воронеж : ВГПУ, 2000. – С. 59–63.

5. Матяш Н. В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования / Н. В. Матяш; под ред. В. В. Рубцова. – Мозырь : РИФ «Белый ветер», 2000. – 286 с

6. Моляко В. О. Чи можна навчати творчості? / В. Моляко / Обдарована дитина. – 1999. – №3. – С. 2–4.

7. Момот Л. Л. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання / Л. Момот, Л. Шелестова // Педагогіка і психологія. – 1997. – №2. – С. 53–59.

8. Освітні технології: навч.-метод. посібник / [Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін.]; за ред. О. М. Пехоти. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 255 с.

9. Осмоловський А. Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості / А. Осмоловський, Л. Василенко // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С. 34–37.

10. Что такое проект? / Е. Полат, И. Петрова, М. Бухаркина, М. Моисеева
// Відкритий урок. – 2004. – №5-6. – С. 1017.